

AZ EMBERELET' KORSZAKAI.

Az életet különféle orvosok és physiologusok különfélekép osztották fel. Burdach, egyike korunk' legtudósabb és legéleselműbb vizsgálóinak, az életet három fokozatra és öt életkorra osztja. Ót fogjuk az élet' külön szakainak következő rajzolatiban leginkább követni.

1. Csecsemők or.

Az ember' első életkora mint gyümölcselet, vagyis mint az anyaméhbeni élet, kezdődik, melly 40 hétig vagy 10 hold-hónapig tart. Ha valamely gyermek a' 30ik hét előtt születik, akkor bizonyosan meghal mint idétlen szülött; a' 30ik hettől 36ikig még nem érett, mindazáltal, ha ez idő alatt születik, kedvező körülmények közt életben maradhat. A' születésre ért gyermek 19—20 hüvelynyi hosszú és 6—7 font nehéz. A' halandóság a' gyümölcseletre leggyakrabban tavaszkor kezdődik; aprilisban Olaszországban, májusban. A' növekedő napokkal növekszik az eleterő 's a' rövidülőkkel hanyatlak. — A' csecsemők or, mindeneknek legrövidebbike, az első év' vége feléig tart, vagy körülbelől addig, mint a' méhbeni élet. A' csecsemő' élete általában még nagyon gyöngö. Ót gyermek közül az első évben legalább egy meghal; a' halandóság mindjárt a' születés után legnagyobb 's egyre kevesbül, minden héten nyervén a' gyermek erejében. Második és harmadik hónapban kevesbbé nőnek a' csecsemők, mint az elsőben; többet nőnek azonban a' negyedikben; az ötödikben, hatodikban ellenben kevesebbet 's ismét a' hetedikben többet.

A' csecsemő' arca, valamint általában a' test' egész physiognomiája, elejénte csupán az emberi gyermekkor' nömbeli kifejezésével bir, úgy hogy egy idegenre nézve egyik gyermek annyira hasonlít a' másikhoz, hogy családi vonásokat csak asszonyok és anyák fődözhetnek fel. A' családhasonlatosság közvetlenül a' születés után még olly csekély, hogy még a' faj' karaktere is csak több nap mulva tűnik ki, tudva levén, hogy a' négergyermek is felhéren vagy inkább barnán születnek, mint a' többiek. Kevés nap mulva kifejlik a' faj' karaktere, a' bőr megkapja lassankint meghatározott színét; ez mindazáltal az első évben fehér gyermekeknél is még mindig vörösebb, mint későbbben. A' faj' karaktere után lassankint a' családé tűnik ki, ennek kifejlése azonban a' gyermekkor' egész szakán keresztül tart. — A' csecsemő' elméleti működései lassankint fejlenek ki a' minden lelki működések' leghomályosabbik és legszükségesebbikéből, a' testi érzésből, 's már kezdetben mutatják az emberi karaktert. Nem' eledel, hanem egy kedves emberalak csalja ki tőle az első mosolyt, 's nem étel, hanem fénylő vagy színes tárgy után, mi belső életét izgatja, nyújtja ki kezét először, míg az állat minden iránt közönbős marad, mi testi létezésére befolyással nincs. Csak első hetekben olly tompa érzésű a' csecsemő, hogy táplálat és melegségen, lágy fekhely és nyugalmon kívül semmit sem kíván, 's e' szükségek' kielégítése által megnyugasztaltatik, de meg nem örvendeztetik. Az érzések közt először a' látás és önérzés ébred föl; ezt követi a' hallás és izlés; végre a' szaglás és tapintat. A' második hónapban a' csecsemő meghatározott tárgyakra irányozza tekin-

tetét 's ezeket követi mozdulatiban. Hangokra csak a' harmadik vagy negyedik hónapban figyelmez. — Nem sokára több érzéki munkálatit egyesíti, hogy a' tárgyakkal megösmarkedhssék; valamint az anyai emlőt ugyanegy időben tapintja, látja és ízleli, így minden tárgyat, melyet tetszéssel lát, tapintani is akar, 's örömmel viszi azt ajkaihoz, szájához; később a' hangozót látni is akarja 's a' táj felé néz, honnan a' hang jó; még később saját tagait is tekintgeti, különösen lábait. Illy módon jut az első bárha homályos észfogatokhoz. Lassankint tartósbak lesznek lelkében a' benyomások; a' régiebb tárgyakat ismét megismeri 's látásukra megemlékszik azon érzelmekről, melyeket egykor ébresztettek benne; később akkor is kívánczok illy tárgyak után, midőn nem látja, 's a' negyedig hónaptul kezdve megismerhetni mozgásiról és arczvonásiról, hogy álmában az anyai emlő' képe lebeg előtte 's szopásról álmodik; érzéki működése mindazáltal szűk körre van szorítva 's ítéelésének eleje idő' és tér' körülményeire nézve igen tökéletlen; valamely mozgó testet kísér ugyan fejével és szemeivel; de a' távolságot és nagyságot nem mérheti föl; utána nyul annak, mi körén kívül fekszik, 's szájába teszi, a' mi igen nagy. A' második hónapban mosolyogni kezd a' kellemes érzéki működésekre, 's a' negyedikben nevetni és öröm-riadozni, különösen olly ellentétek felett, melyek benne az észfogatok' gyors változását eszközlik, p. o. ha az ember elbúvik előtte 's hirtelen előbukkan. Az örömmel a' szomorúság és harag is előáll 's így a' lármázáshoz harmadik hónapban az arcznak sirást jelentő vonaglása 's a' könyek' ömlése is járul.

Korán mutatkozik a' sympathia' hatalma. A' csecsemő jobban érzi magát embelek' közelében, egyedül lenni nem akar, hanem karra vétetni, vagy legalább látni valakit fekhelye körül. Így kellemesen hangzik előtte az emberi hang 's általa megengesztelik és földerül; csakhamar tetszést is nyer az emberi alakban, a' szembe néz, és örömmel lát emberi mozgalmakat. Aztán megkülönbözteti a' személyeket is 's azt, ki gondját viseli 's neki némelly érzéki mulatságot szerez, jobban szereti, mint ki őt táplálja. Lassankint a' jeleknek, nevezetesen a' szavaknak, meghatározott értelmét is megismeri. Először a' névszókat, utóbb az igéket és mellékneveket ismeri meg, a' többiek, valamint az összefüggő beszéd is, érthetetlenek előtte. Nem sokára utánozni kezdi az önkénytes mozgásokat, iparkodik magát érthetővé tenni 's másokra hatni; miután e' célra darab ideig a' kézmozgásokat használta, a' nyolczadik hónaptól fogva figyelmesen tekint a' beszélő szájára 's egyes szókat utánozni iparkodik. — E' közben némi sejtése a' jognak és törvénynek is fölébred benne; más gyermeket nem akar anyja' keblén látni; megjeleli, walljon engednek e' mindenütt kívánatának; ez esetben parancsoló lesz 's haragba jó, ha önkényének ellenszegülnek; de következetes bánásmód mellett megismeri, hogy javát kívánják 's aláveti magát az elébe szabott törvénynek; úgy hogy a' szabadság' csirája ez által ébred föl benne. A' csecsemők' természeti különsége is hasonló világosan kitünik; a' fiuk kiáltoznak, rugdosnak, ütköződnek; a' lányok nyögdecselenek 's nyájasabbak. Az egyik gyermek szelid, nyájas, barátságos; a' másik heves, akaratos, hideg és érzéketlen vagy irigy.

(Folytatása következik.)

A' S Z I L V A F A.

Napi renden levén hazánkban jelenleg a' tagosztály, korszerűnek véljük e' czikket a' cseh gazdasági társaság' folyóirata szerint közleni, olly gazdáinkra nézve, kik tagosztály-részüket nem a' régi szokás, hanem a' józan gazdálkodás elvei szerint szándékoznak művelni, annak bizonyos részét jövedelmező fákkal ohahtják beültetni.

A' mezei lakosra nézve minden gyümölcsfatenyésztés hasznos, ha csupán egy kertcskéje vagy egy kis alkalmas tére legyen is háza körül, csak hogy olly gyümölcsnemet válasszon, melly a föld' és időjárás minőségéhez hajlik. Leghasznosabbnak mutatkozik azonban, főkép olly tájakra, mellyek városoktól valamennyire távol esnek, a' szilvafa. Gyümölcse nem csak fris állapotában igen ízletes, egésséges 's ez okból nagyon kedvelt, hanem péppé is főzethetik vagy megszállathatik. A' pép télen, midőn a' mezei gazda kevesebb tejet és vaját kap tehenétől, használthatik a' tésztába, 's egyszersmind, ha jól és hozzáértőleg van készítve, örömet megvételik drága pénzen a' városban; az aszalt szilvát sok évig megtarthatni; megvásárolják azt a' kereskedők is, sőt külföldre küldöztetik. Ez okból a' legdúsabb szilváüretnél sem kell aggodni, hogy a' tartás által megromlanak, vagy el nem adathatnak; 's ez olly tetemes haszon, melly gazdag gyümölcsös években az almánál és körténél nem olly könnyen történik meg, minthogy ezeket sokkal bajosabban 's minden esetre rövidebb időre lehet megtartani, 's aszalva is sem olly jók sem olly kedveltek, mint az aszalt szilva.

Ha e' mellett meggondoljuk, hogy a' szilvafa minden nemesítés nélkül jó gyümölcsöt terem, holott az alma- 's körtefa, ha jó oltásokkal el nem látatik 's általában ha nem nemesítetik, csak ugynevezett viz-almákat és viz-körteket hoz elő; hogy a' szilvafa, mihelyt a' gyümölcsös kertben vagy szilvásban elegendő erőre kapott, már 4ik 5ik évében gyümölcsözik, holott az alma- 's körtefa csak tizedikben kezd teremni, bizonyosan senki sem mondand ellent, ha azt állítjuk: hogy a' szilvafa honunk' legtöbb vidékeire a' leghasznosabb gyümölcsfa.

Valamint minden gyümölcsfának, ugy a' szilvafának is ápolás kell; e' lapok' tére nem engedni mind azt elbeszélni, mit egy szilvásnak alapítása, teleültetése körül szemmel kell tartani 's miként kell minden a' fákat ápolni. Itt legfőkép csak két igen fontos tárgyrol lesz szó:

1) A' mezei gazdák' gyümölcskerteinek némelly hiányairól;

2) Mint lehet fiatal szilvafákat minden költség nélkül a' lehető legrövidebb idő alatt nevelni.

Legfőbb hibája a' mostani szilvásoknak, hogy egészen rendetlenek 's igen sok szilvafa van bennök, mi által a' fáktól a' levegő és napvilág elvonatik, mellyek nélkül pedig olly kevesse élhet mint az ember; minthogy a' fa, mint az állat is, iparkodik magát fentartani, ez okból, ha igen sűrűn van ültetve, iránytalan magasságra nő, hogy tetejét a' levegőnek és napvilágnak kitegye. E' mellett minden oldalnövészt elmulaszt 's így legfőkébb csucsán gyümölcsözhetik; de itt olly silányul, hogy négy illy magásra futott 's csak tetején gyümölcsöző fáról sem kaphatni annyi gyümölcsöt, mint egyetlen egy 's éppen olly idős fától, melly illő távolságban van a' többtől, minden oldalrol kap levegőt és napfényt, minden irányban erős ágakat hajt 's köröskörül rakva gyümölcsessel.

Éppen nem kell hinni, hogy sok és sűrűnálló fát birni gyümölcsösében hasznos. — Legjobb, ha mind a' fasorok mind az egyes szilvafák ugyan azon sorban három ölnyre vannak egymástól. Alma- 's körtefákat négy ölnyre kell ültetni egymástól, minthogy erősebb növesők van, mint a' szilvafáknak; a' diófák pedig hat ölnyi térközt kívánnak. Ha e' fasorok közt a' gyökerekből fiatal ágak hajtának ki, ezeket nem kell törni, részint mivel az anyatörzsök' rovására tenyésznek 's így ezeket gyöngítik, részint mivel mihelyt felnőnek, amattól a' levegőt és napfényt elzárják.

Az illy hajtásai a' szilvafáknak azonban igen jól használhatók, hogy gyorsan 's minden költség nélkül fiatal szilvafákat neveljünk. Válasszunk t. i. a' kertben a' levegőnek és napfénynek jól kitett helyet szilvafa-iskolául, ezt ássuk meg nyáron jól és mélyen, tisztítsuk ki minden dudvától és kövektől; e' faiskolába késő ősszel, miután a' levelek a' fákról lehullottak, vagy a' következő tavasszal, miután ismét felástuk, ültessünk szilvafa-hajtásokat egymástól egy röfnyi távolságu sorokban 's olly módon, hogy minden sorban egy röfnyire essék egyik a' másiktól.

E' hajtások az anyatörzsöknek egy erős, fás gyökérből nőnek ki; ez okból ha e' hajtásokat a' faiskolába áthelyezést végett kiássuk, e' fás gyökérből csak azon részt kell a' fászkán hagyni, mellynek vékony, ugynevezett hajszál-gyökéskéi vannak. Az erős fásgyök' többi része levágatik. Kevés hajszál-gyökök is elegendők a' fiatal fákra nézve a' megélésre, ha a' faiskolának egy jól felsótt részébe ültettetnek. Mert itt a' fászka, melly régből helyén ahhoz volt szokva, hogy a' fásgyök által tápláltságok az anyatörzsök-től, kénytelen lesz finom hajszál- és szívó-gyököket hajtani 's ezek által maga gondos-

kodni tápláltatásáról, mit, míg az anyatörzsöktől tápláltaték, nem tön. Ez átültetés' első söt második évében is a' fácska majd semmi hajtást nem tesz, mert mindenek előtt gyökereit kell erősítnie, melyek nélkül nem élhetne. De annál erősen nő a' harmadik és negyedik évben; 's az ötödik, hatodikban olly nagy és erős lesz, hogy a' szilvásokba ültetethetik. A' faiskolából kiátásakor látni fogjuk, hogy a' fácskának sok szép gyökerei vannak, 's minthogy minden átültetett fa' jó tenyészése különösen finom hajgyökéinek számosságától függ, az illy módon nevelt fák bizonyosan jól menének, rövid időn szép koronát kapnak 's már két vagy három év mulva gyümölcsözzenek.

Nem olly szerencsésen tenyésznek a' szilvafák, ha ott hagyatnak, hol mint hajtások nőnek ki, egész addig, míg átültethető fakká nevednek; mert, mint már fölebb megjegyzénk, a' hajtás csak a' régi fa' nedvéből táplálja magát. Nincs finom hajsza- és tápláló gyökerekre szüksége, melly őt a' földből táplálékkal ellátta, mert táplálatát az anyatörzsöktől nyeri 's így nem is parkodik, illy hajsza- gyököcskéket alkotni. Eppen ugy van az illy hajtásnak dolga, mint egy olly embernek, ki mások' keresményén hizik meg, ez sem iparkodik soha, ollyas tulajdonokat tenni magáévá, mellyek által elemét kershetné.

Ha illy gyökérhajtás eredeti helyén annyira növekedett, hogy mint gyümölcsfa helyére alkalmaztathatik, rosszul fog ez mint szilvásbeli fa tenyészni, minthogy saját gyökereiből élni, azaz tápláló gyököket eresztani, nem tanult. Most, midőn már érettebb korában az anyatörzsöktől elválasztatik 's mint magánálló fa, semmi vagy igen kevés tápláló-gyökérrel ellátva, elültetetik, most kell magát erőtetnie, a' megélhetésére szükséges hajsza- gyököcskéket kifejteni; 's egyszersmind mint már erősebb fa, annyi tápláló- nedvet kell a' földből szívnia, hogy már erősebb törzsökét és ágait is elláthassa. Ez annál fogva, hogy tápláló-gyökökben szegény, a' legtöbb esetben lehetlen, 's ez okból megfejtethető is, miért nem tenyésznek jól vagy legalább egy pár évig sinlődnék azon gyökérhajtások, mellyek nem kora fiatalágukban választattak el az anyatörzsöktől 's nem kénytelenítették a' faiskolában hajsza- gyököcskéket hajtására, hanem megért korukban tételnek által egyenesen a' szilvásba. Illy módon azonban egy pár év elvész, 's az illy fák egy pár évvel későbbben gyümölcsöznek, mint azok, mellyek mint gyökérhajtások kora fiatalágukban tételtek által a' faiskolába, ott a' tenyészésükre szükséges hajsza- gyököcskéket kiképezék 's kellő gyökér-gazdagsággal ellátva tételnek át a' szilvásba. Illy gyökérdús átültetett fák azonnal első évökben leveleket és hajtásokat láttatnak, minthogy gyökereik elegendő tápláló nedvet adnak nekik, a' levelek által a' fa ismét sok 's igen jótékony nedvet szí magába 's így kevés év alatt gazdagon jutalmazó fává alakul.

Ha valamely kertben a' tíz tizenöt éves szilvafák gyökérhajtásokat nem adnak: őszkor föl kell ásni 's kiegyengetni a' fák közt levő gyöpföldet, 's így a' legközelbi nyáron nagymennyiségű, rófnyi magas hajtásokat kaphatni, mellyek a' következő tavaszkor vagy legfölebb egy év mulva a' faiskolába ültetethők.

Szép 's mindjárt elején dús gyökerű szilvafákat nevelhetni szilva magból is, mellyet mélyen felásott kővér földre, legjobban gyümölcsevel együtt, őszkor kell elvetni.

Minden gazdának tanácsolható, hogy illy fácskákat a' jó gyümölcsökből neveljen, mellyek bujábban és gyorsabban nőnek, mivel mindjárt elején, 's a' mint a' nővény a' magból kibúvik, dúsán hajtának tápláló gyökereket. Minthogy azonban a' szilva- mag nem mindenkor hajt ki, minthogy a' beültetett földből növevő fára mégis hosszabb ideig kell várni, míg legalább egy hüvelynyi vastagságu 's átültethető fává növekedik, mintha egy- vagy két éves hajtást ültetünk át a' faiskolába, ez okból a' gyökérhajtások' figyelemmel tartása, továbbí fölneveltetése a' faiskolában mindenkire nézve mindgyere érdekés marad, kinek az átültethető fák előbb kellene. De mindig tanácsos a' mellett, a' későbbi idők végett ezekenkívül magokból is nevelni szilvafákat. Cs.

Megjelenik kedden 's pénteken. Előfizethetni minden es. kir. postahivatalnál 's a' szerkesztő- hivatalnál Pesten, (Leopold-utca Rottenbiller-ház 2-dik emeletében) egész évre, postán 12, Pest-Budán 10; félévre 6, és 5 pengő forintjával.